

LBRIS

We know
books

Fotografiile din acest volum
fac parte din Arhiva Astra Film Festival.

© Editura EIKON
București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 060269, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.librariaeikon.ro, www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al
Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

ISBN: 978-606-49-1014-1

Corectura: Claudia Ștefănescu
Coperta: Carmen Gociu

Editor: Valentin Ajder

Bogdan Brătescu | Călin Hera

FILMELE CARE VORBESC DESPRE TINE

Trei decenii de Astra Film Festival

E I K O N

București, 2023

Cuprins

5	.....	Prefață. Lumea înflorește prin cei care cred în ceea ce fac
11	.....	Capitolul 1. Visul, cartofii și ardelenii
16	.....	Palmares 1993
17	.....	Capitolul 2. Supraviețuitorii
17	.....	Ultimii siriono, cei din urmă pemi
22	.....	Palmares 1994
23	.....	Capitolul 3. Victimă și călău
27	.....	Palmares 1996
29	.....	Capitolul 4. O proiecție printre personaje
37	.....	Palmares 1998
39	.....	Capitolul 5. Spre marele public
39	.....	Un pariu riscant
48	.....	Palmares 2000
49	.....	Capitolul 6. Balcanii la început de mileniu
55	.....	Palmares 2002
57	.....	Capitolul 7. Cântând în întuneric
63	.....	Palmares 2004

65	.....	Capitolul 8. Muzica festivalului
67	.....	Artiștii ies în stradă
71	.....	Concerte și în pandemie
75	.....	Capitolul 9. Triumful outsiderilor
75	.....	Premiere și surprize
79	.....	Palmares 2006
81	.....	Capitolul 10. Moartea lui Isaac Levy
87	.....	Palmares 2007
89	.....	Capitolul 11. India lui David MacDougall
93	.....	Palmares 2009
95	.....	Capitolul 12. Dramele de lângă noi
95	.....	Mărturisirea
101	.....	Palmares 2011
103	.....	Capitolul 13. Când crezi că s-a terminat
108	.....	Palmares 2012
109	.....	Capitolul 14. Mama vine de Crăciun
113	.....	Palmares 2013
115	.....	Capitolul 15. Kiev, Piața Independenței
119	.....	Palmares 2014
123	.....	Capitolul 16. Un alt fel de educație: Astra Film Junior
129	.....	Capitolul 17. Lumi paralele și drumuri care unesc
129	.....	Părinții străzii
134	.....	Palmares 2015
135	.....	Capitolul 18. Vechii lăutari și noii regi
143	.....	Palmares 2016
145	.....	Capitolul 19. Jurnalul terorii
152	.....	Palmares 2017
153	.....	Capitolul 20. Drumuri
157	.....	Palmares 2018

159	.....	Capitolul 21. Școala unde nu se predă nimic
162	.....	Palmares 2019
165	.....	Capitolul 22. Provocările pandemiei
165	.....	Debarcaderul cu filme
167	.....	2020 e ediția unor biografii neobișnuite
171	.....	Palmares 2020
173	.....	Capitolul 23. Poveste pe două voci
179	.....	Palmares 2021
181	.....	Capitolul 24. Misterul Pocalului
186	.....	Palmares 2022

lui de film documentar, precum și Astra Film Junior
- de educație prin film documentar, în ultimii 14 ani.

* * *

Acum 30 de ani, Dumitru Budrala vindea la preț de dumping două remorci de cartofi pe care le-a primit de la fratele său pentru a începe ceea ce părea atunci utopie pură. Numai că utopia aceasta a căpătat viață, a devenit parte constitutivă a culturii noastre, așa cum se întâmplă cu munca talentată și titanică a celor care cred în ceea ce fac, dacă ei au șansa să trăiască în libertate.

Mihaela Miroiu

CAPITOLUL 1

Visul, cartofii și ardelenii

Orice turist ajuns în „Dumbravă”, pentru a bifa, fără mari așteptări, o plimbare prin muzeul în aer liber al Sibiului, are parte de șocul sejurului. Coada de la proaspăt botezatul MCPTA, Muzeul Civilizației Populare Tradiționale Astra, poate concura liniștit cu cea din lunile de vară de la Luvru. Trebuie să te apropii suficient de mult pentru a realiza că nu casa de bilete e luată cu asalt. Straniul interes al publicului e provocat de noile exponate: două remorci atașate la un tractor, așezate la câțiva metri de casele tradiționale din lemn ale muzeului. Ambele remorci

sunt ticsite cu un singur produs, de origine, se spune, sud-americană, dar cu o puternică tradiție locală, atestat documentar pentru prima dată în Transilvania chiar aici, la Sibiu, în 1769: cartoful. Iar atracția e generată de tăblia, agățată de una din remorci, pe care e scris prețul cu totul neverosimil: 35 de lei kilogramul.

Suntem într-o duminică de la jumătatea lui octombrie 1993. An în care contează cel puțin la fel de mult nu doar de unde, ci și când cumperi. Același cartof care în primăvară se mai găsea cu 35, e acum cel puțin 75 de lei în orice piață a orașului. La sfârșitul anului, inflația va depăși 256%, cea mai mare înregistrată vreodată în România.

E, prin urmare, o plească: vestea că la muzeul din Dumbravă „s-au băgat cartofi cu 35” se răspândește rapid în tot cartierul, iar aflulul cumpărătorilor e pe măsura ineditei oferte. Dar de ce e vânzătorul dispus să scape de marfă la nici jumătate de preț? Ei bine, pentru că nu mai are timp. Peste doar câteva zile, la 21 octombrie, proiectul imposibil la care Dumitru Budrala visează deja de un deceniu, dintr-o vreme în care și visele erau interzise, are programat, în mijlocul unui ocean de dezinteres și scepticism, gongul inaugural.

Cel mai prestigios și mai longeviv festival de film documentar din România, devenit un reper al filmului non-fiction european, a început, în urmă cu 30 de ani, grație unei sponsorizări „în natură”. Istoria vânzării cartofilor în fața muzeului, cu câteva zile înainte de debutul festivalului, a fost povestită de inițiatorul evenimentului, directorul Studioului de film Astra, Dumitru Budrala, într-un film despre istoria AFF, realizat de Carmen Lidia Vidu în 2013.

Cele două remorci cu cartofi, donate de fratele lui Budrala, proprietarul unei ferme pro-

pere în anii 90, s-au golit în câteva ore și au făcut posibilă, în extremis, onorarea promisiunii de a asigura masa invitaților la ediția inaugurală.

Schimburi, relații personale făcute de cineastul Dumitru Budrala cu ocazia participării cu filmele sale la mai multe festivaluri internaționale, multe pelicule obținute prin intermediul ambasadelor de la București, entuziasm cât cuprinde și multă muncă voluntară. Aceasta e rețeta care a pus pe picioare prima ediție a festivalului Astra Film de la Sibiu, care s-a numit la început „Festivalul filmului documentar științific”.

„Nu erau mecanisme pentru sprijin financiar sau de altă natură din partea instituțiilor care administrau

Un afiș al festivalului, publicat în ziarul „Tribuna” din data de 29 octombrie 1993

cultura din România”, își amintește Budrala. Totuși, anumite lucruri, precum cazarea și masa participanților, trebuiau plătite, iar soluția, salvatoare, a cartofilor, a venit după multe uși trântite în nas de instituțiile de la care organizatorii au îndrăznit să ceară sponsorizări.

Una dintre ele a fost chiar ușa capitanată a prefectului județului Sibiu. „*Pur și simplu, m-a dat afară*”, spune Budrala. „*După ce m-a întrebat dacă știu cât îl costă un metru de asfalt*”.

Cu două zile înainte de deschiderea festivalului, cotidianul local „Tribuna” publica un apel aproape patetic al organizatorilor, care anunțau că aceste costuri depășesc 5 milioane de lei și cereau public „*orice fel de sprijin pentru buna derulare a acestui dialog internațional*”. Fără nicio infrastructură, pregătit acasă la Dumitru Budrala (așa cum avea să se mai întâmple și câțiva ani după aceea), aventura trebuia să înceapă.

...și a început. Abrupt, imprevizibil, descurajant. Adică exact ca orice lucru menit să dureze. Filmele sunt difuzate pe un singur televizor, amplasat într-o mică sală a muzeului. Filmele românești nu sunt subtitrate, așa că invitații străini sunt asistați de voluntari, care le șoptesc traducerea în engleză.

Unul din acești asistați este tânărul antropolog Michael Stewart, realizator al mai multor documentare pentru BBC. Filmul său „*Scenes after a Revolution*” (Scene după o revoluție) e primul șoc al festivalului. Pentru public, dar și pentru organizatori. În timp ce, pe ecran, în filmul lui Stewart, e intervievat un etnic maghiar transilvănean, un spectator iese intempestiv din sală. E urmat, imediat, de încă câțiva. Apoi de alții, unii dintre ei vociferând nemulțumiți. Finalul

documentarului curge, pe ecranul televizorului, într-o sală absolut goală. O imagine, ca însăși, de film suprealist.

Suntem într-o perioadă în care tensiunile etnice româno-maghiare, al căror apogeu fusese atins de confruntările stradale din Târgu-Mureș din martie 1990, sunt la o temperatură ridicată. O parte însemnată a publicului e obișnuită cu relatările unilaterale din reportajele televizate ale epocii. Un documentar despre problemele minorităților din Transilvania, privite din mai multe unghiuri, nu e cea mai nimerită cale de a-i satisface așteptările. „*Michael Stewart se uita uluit la mine și nu înțelegea ce se întâmplă*”, își amintește Dumitru Budrala.

„*Publicul a considerat inacceptabilă abordarea directă a unui subiect tabu*” (Câțiva ani mai târziu, din același motiv, un documentar despre minoritățile etnice inversează, oarecum, situația. Publicul nu mai iese din sală, dar cei care sunt la un pas să fie evacuați, cu festivalul lor cu tot, din sediul Cercului Militar, unde are loc proiecția, sunt organizatorii. Colonelul care conduce Cercul Militar le cere astriștilor, în mijlocul festivalului, să-și ia urgent talpășița și să facă țara de rușine în altă parte).

Să te trezești cu o sală dezolant de goală, părăsită subit din prima zi a evenimentului pe care îl pregătești, pe brânci, de luni de zile. Mai ai resurse pentru a te trezi din pumn și a putea continua? Sunt 30 de ani de când Astra Film răspunde, fără drept la replică, la această întrebare. Festivalul își continuă, îndărătnic, drumul. Fără să cedeze presiunii niciunui colonel, cu același mesaj, al temelor fundamentale, al dialogului dintre oameni și dintre culturi, pe care l-a transmis din prima zi de existență, la 21 octombrie 1993.

Un mesaj pe care, revenit în România după

mulți ani de exil, pentru a participa la una din edițiile festivalului, regizorul Mircea Săușan l-a sintetizat astfel: „Venind aici, crezi că vei asista la un fel de Cântarea României internațională. Nu. E o competiție între creatori de înalt nivel. Căci formăm, de fapt, cu toții, o mare națiune. Care se numește națiunea umană!”.

Palmares 1993

Prima ediție a festivalului Astra Film a avut un nume interesant, *Festivalul filmului documentar științific*, și a avut loc în perioada 21-23 octombrie 1993.

Toate filmele au fost proiectate pe un singur televizor.

Regizoarea Cristina Nichituș a fost primul președinte al juriului festivalului de film Astra de la Sibiu.

La ediția inaugurală a festivalului au fost prezentate peste 60 de filme documentare internaționale, care fuseseră obținute prin intermediul ambasadelor de la București.

Printre laureații primei ediției a festivalului Astra Film din Sibiu (1993) s-au aflat regizori precum:

- Alecu G. Croitoru: Premiul pentru valorificarea tradițiilor culturale românești)
- Marina Constantinescu (Premiul Special al juriului pentru filmul „Peștera de dincolo de timp”)
- Simona Bealcovschi (Premiul de Popularitate)
- Dumitru Budrala (Premiul ziarului „Tribuna”, acordat pentru filmul „Practica de vară”)

CAPITOLUL 2

Supraviețuitorii

Ultimii siriono, cei din urmă pemi

In vara lui 1994, cineaștii suedezi Mats Brolin și Anna Cnattingus se aventurează până în Pădurea Amazoniană, pe teritoriul estic al Boliviei, pentru a găsi ultimii reprezentanți ai comunității siriono. O populație de indigeni, seminomadă la origine, sirionii, înseamnă, în anul 1994, două sate locuite de ceva mai puțin de 500 de oameni care se încăpățânează să își conserve tradițiile. Și modul de viață.

Umuitoarea lor luptă pentru supraviețuire culturală e redată pe peliculă de Brolin și Cnattingus într-un documentar de 58 de minute, produs de Universitatea Uppsala. *Lleven Nuestro Canto/Let Our Songs Live*

(Lăsați cântecele noastre să trăiască) cucerește juriul și obține Premiul I al celei de-a doua ediții a festivalului.

Este vorba tot despre anumiți supraviețuitori - însă într-un cu totul alt registru - și într-o altă producție premiată la această ediție. Câteva cadre fixe, fotografice, cu ruinele unui așezări de munte - casele, cimitirul, drumul pustiu - introduc cele trei personaje ale filmului: Pawel Scwirtzenbeck, Domnița Trică și Kente Juchita, ultimii locuitori ai unui sat părăsit. Vocile lor sunt singurele care se aud în film, mai întâi separat, apoi împreună. Fără vreun comentariu al autorului. Fără muzică de fundal. Fiecare din personaje povestește câte ceva din vremurile bune, când satul număra vreo 50 de familii, își expune filozofia de viață și face, dezinvolt, mărturisirile cele mai intime. Le auzim istoriile de demult, în timp ce camera îi urmărește în ipostazele care le sunt comune într-o zi obișnuită de azi.

Ajuns la 65 de ani, Kente Juchita își evocă, nostalgic, tinerețea și anunță iminentul sfârșit al planetei, în timp ce îl vedem lucrând în atelierul său de tâmplărie, unde își petrece fiecare zi. Domnița Trică trebăluiește prin bucătărie, pe fondul sonor al amintirilor din vremea „colectivului” și al mărturisirii, zglo-bii, că e în continuare virgină. Tolănit în pat, cel mai bătrân dintre ei, Pawel Scwirtzenbeck, îi evocă pe cei din neamul său, emigrați de multă vreme în Germania, pe care a refuzat cu încăpățănare să îi urmeze. Copiii? Ei, copiii... „*Eu nu mă duc la ei, ei nu vin la mine.*”

Cei trei singuratici din satul bănățean Lindenfeld (Câmpul cu tei) sunt urmași ai pemilor, coloniști de origine germană, proveniți din Boemia, care au înființat așezarea

în 1928. Cândva, la jumătatea secolului al douăzecilea, satul ajunsese să numere mai mult de 300 de suflete. Aproape toți au emigrat, de-a lungul anilor, în Germania.

Cât despre cei trei rămași, aceștia se întâlnesc zilnic. Uneori, fredonează împreună cântece vechi, în jurul unui pahar de vorbă. Îi vedem apoi la o cină comună, luată la lumina lămpilor cu gaz. Dar autorul nu cedează ispitei de a livra o poveste idilică. În timp ce, pe ecran, cei trei mănâncă, vorbesc și râd împreună, auzim vocile tăioase ale fiecăruia, vorbind, fără urmă de empatie, despre ceilalți doi.

Pawel e convins că Domnița și Kente îl fură repetat. Domnița povestește că Pawel are obiceiuri sexuale, cu bărbații, de care ea e oripilată, iar despre Kente, ei bine, aflați că în tinerețe era să-și omoare soția în bătaie. Kente, la rândul lui, e convins că nu ar fi putut în veci să se însoare cu o astfel de femeie, trebuie să o spună, handicapată, precum Domnița. La fel de sec, camera înregistrează, în final, imagini tulburătoare. Într-un decor de iarnă, cei trei bătrâni merg anevoie pe drumul improvizat al satului părăsit. Ajunși la destinație, sar gardul pentru a pătrunde în curtea fostei biserici a satului. Aici, un Crist răstignit din tablă, cu brațul stâng desprins de pe crucea de lemn, se bălăngănește, terifiant, în bătaia vântului. Ce trei bătrâni trec impasibili pe lângă el. Intră, apoi, în micul edificiu, o ruină deplină, fără geamuri și cu acoperișul distrus. Aici, Pawel deschide o Biblie și începe să citească, cu voce solemnă, în timp ce, lângă el, ceilalți doi locuitori ai satului ascultă, cumiți, ca în fiecare duminică, Sfânta Liturghie.

Produs de Fundația pentru Arte Vizuale, „Lindenfeld 1994”, un film de doar opt minute și

LIBRIS | We know books

jumătate, impune în cinematografia românească numele regizorului Radu Muntean, un tânăr absolvent de Regie, în vârstă de 23 de ani, și, în conștiința publică, pe cel al satului părăsit din Banat.

Filmului lui Muntean îi vor urma numeroase reportaje și documentare despre Lindenfeld. Ioan T. Morar va publica, în 2005, un roman cu titlu omonim, o poveste despre întoarcerea unui emigrant german în acest loc, iar Radu Gabrea va realiza un lungmetraj de ficțiune, „Lindenfeld - o poveste de dragoste” (2014), după un scenariu al lui Adrian Lustig, avându-i ca protagoniști pe Victor Rebengiuc, Victoria Cociăș și Ion Caramitru.

Alți doi regizori români, Radu Igazsag și foarte tânărul Alexandru Solomon, care va rămâne fidel documentarului, sunt premiați la această ediție pentru „Strigătul în timpan”, o cronică a avangardei artistice românești interbelice, produs de aceeași Fundație pentru Arte Vizuale.

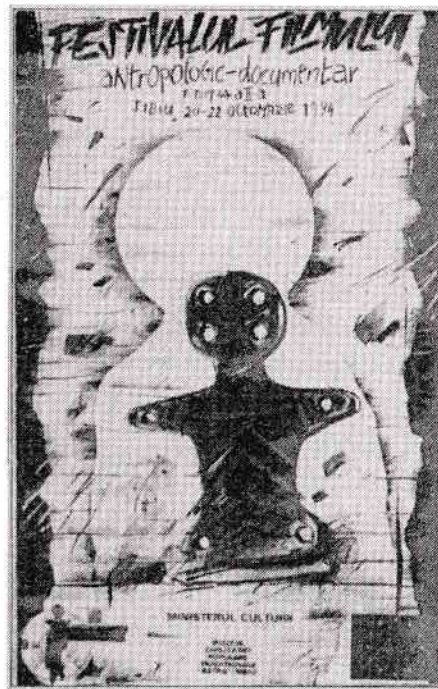
Față de ediția inaugurală, amploarea și importanța festivalului cresc spectaculos. Sunt peste 150 de filme trimise acum pentru a fi selecționate. Organizatorii sunt obligați să trieze. Numai 40 vor intra în competiția oficială, ai cărei câștigători sunt desemnați de un juriu prezidat de criticul Florian Potra. BBC-ul, unul dintre cei mai mari și mai prestigioși producători mondiali de filme documentare, intră, în premieră, în competiția de la Sibiu.

La această ediție, filmele sunt proiectate simultan în cinci locuri, Palatul Astra, Casa Hermes, Muzeul din Dumbravă, Cercul Militar și Sala Oglinzilor din sediul Forumului Democrat German.

Mediatizarea e incomparabil mai extinsă, atât înainte de debutul festivalului, cât și în timpul evenimentului. Festivalul trece granița publicațiilor lo-

cale. Presa centrală publică relatări în care Sibiu e prezentat drept capitala filmului documentar mondial în luna octombrie. Reprezentanții de la București ai Uniunii Europene pentru România vin la Sibiu și participă la festivitatea de premiere. Sponsorii sunt și ei mult mai numeroși și fac posibilă acordarea unor premii semnificativ mai mari față de ediția inaugurală, de 12.000 de dolari (3.000 de dolari Marele Premiu).

După încheierea festivalului, filmele sunt difuzate de o televiziune locală. E o premieră. Și ea ține de entuziasmul începuturilor: bucuroși să popularizeze filmul documentar, organizatorii festivalului oferă, pur și simplu, peliculele televiziunii, fără să se gândească la detalii cum ar fi drepturile producătorilor!

*Afiș
de la ediția
a doua
a festivalului
(1994)*

Premiul I

- „Lăsați cântecele noastre să trăiască”, de Mats Brolin și Anna Cnattingus, Suedia.

Premiul II

- „Futura - poveste despre lut, povestea unei vieți”, de Beate Englebrecht, Germania.
- „Lindenfeld 1994”, de Radu Muntean, România.
- „Leușteanul”, de Simona Bealcovschi și Dumitru Budrala, România.

Premiul III

- „Meșteșugul aramei în Santa Clara del Cobre”, Germania.
- „Ce a spus Magdalena”, de Michael Stewart, Marea Britanie.
- „Strigăt în timpan”, de Radu Igazsag și Alexandru Solomon, România.

Premiul pentru Cel mai bun film extraeuropean

- „Bețe lovite-inimi vindecate” (Curt Madison, SUA)

Premiul Special al juriului

- Studioul de film Astra, Sibiu, România.

Mențiuni

- „Serviciu complet” (Lasse Naukkarinen, Finlanda)
- „Mamui” (Dumitru Budrala, România)
- „Focurile morților” (Cornel Mihalache, România)

CAPITOLUL 3**Victimă și călău**

Aria de selecție a filmelor ediției din 1996 cuprinde patru continente. Trei producții asiatice, din China, India și Bangladesh, o premieră la Astra, trec grila juriului și vor face parte din cele 37 de filme înscrise în competiția oficială. Alegerea filmelor începe încă din februarie, iar fiecare solicitant achită anticipat o taxă de 50 de dolari pentru participarea la selecție.

Concurenții își dispută la această ediție șase premii, oferite de câte un sponsor al competiției: Delegația Comisiei Europene în România, British Council, Fundația Soros, Agenția Deventer, Fundația de Antropologie Vizuală și Teatrul Radu Stanca.